

Fantastik Bir Anlatı: *Tek Kanatlı Bir Kuş*

CENNET YARŞI*

Öz

Eserlerinde Anadolu insanını anlatan Yaşar Kemal, *Tek Kanatlı Bir Kuş* adlı romanında Anadolu insanının korkularını ve inanışlarını fantastik bir boyutta ele almıştır. Fantastik, bir eserde kararsızlık anı canlı tutulduğu sürece vardır. Bu kararsızlık anı fantastiği ortaya çıkaran korku ve belirsizlik izlekleriyle sağlanır. Olay örgüsünün gelişmesiyle birlikte okuyucu anlatılanların gerçekliği konusunda bir çelişkiye düşer. Bu özellikler dikkate alındığında, *Tek Kanatlı Bir Kuş*'ta yer alan fantastik öğelerin, türe hangi yönlerden uygun olduğunun tespit edilmesi çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Belirsizlik, fantastik, kararsızlık, korku, Yaşar Kemal

A FANTASTIC NARRATIVE: *TEK KANATLI BİR KUŞ*

Abstract

Yaşar Kemal who narrates Anatolian people in his works treated Anatolian people's fears and beliefs in a fantastic way in the novel of *Tek Kanatlı Bir Kuş*. Fantastic survives as long as the moment of ambivalency can be kept alive in works. The moment of ambivalency is provided with fear and uncertainty themes which reveal fantastic. Along with the development of the plot, the reader run into a contradiction about the reality of the things narrated. When these features are took into consideration, the analysis and examination of fantastic elements in *Tek Kanatlı Bir Kuş* in the context of fantastic fiction constitutes the main target of this work.

Keywords: Uncertainty, fantastic, ambivalency, fear, Yaşar Kemal

Giriş

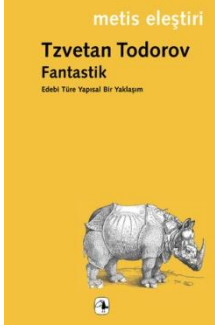
Fantastik sözcüğü Latince bir sıfat olan *fantasticum* kelimesinden gelmekle birlikte Yunanca “görünür kılmak”, “gibi görünmek”, anlamına gelen *phantasein* fiilinden türetilir. Aynı zamanda olağanüstü olaylar söz konusu olduğunda “kendini göstermek”, “görünmek” anlamlarına da gelmektedir (Steinmetz 2006: 8).

Fantastik, okuyucuyu gerçeğe hayal arasında kararsızlık karşısında bırakmasıyla başlar. Gerçek dünya ile masalsi dünya arasındaki kurguda olanaksız bir olay anlatılır. Bu olayda önemli olan “an” meselesidir. Anlatıda yer alan kararsızlık şimdiki zamanın içinde yer alır. Todorov, *Fantastik-Edebî Türe Yapısal Bir Yaklaşım* adlı kitabında fantastiğin “kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlık” (2004: 31) olduğunu söyler. Gerçek olana bilinmezliğin egemen olması, gizemin girmesiyle fantastik belirir. Bizler gibi gerçek dünyada yaşayan ancak bizim kabul edemeyeceğimiz olaylar karşısında kalmış insanlar sunar. Anlatıda yer alan fantastik unsurlar metnin diğer yapı unsurlarını da etkiler. Konunun belirsizliği ve sıra dışı olaylar mekân, sınırlanamayan zaman, insanüstü özelliklere sahip olan kişilerle farklı boyutlar kazanır.

Fantastik türde olaylar belirli bir sıra takip eder. Anlatıdaki her olay birbirini izleyerek fantastiğe ulaşır. Bir kararsızlık hâli olan fantastik, hem romandaki karakterlerin hem de okurun olağanüstü durum ve olaylar karşısındaki kafa karışıklığına işaret eder. Bununla birlikte fantastik türlerde anlatının sonu başta verilmez. Anlatının sonunu öğrenmek tüm oyunu bozacağından fantastiği ortadan kaldırır. Bu nedendir ki okuyucu anlatının sonunu baştan bilirse karakter ile okurun özdeşleşmesi sağlanamaz. Karakterin ve okurun özdeşleşmesi ne kadar kuvvetli olursa tür de o kadar başarılı olur.

Düşsel ve gerçek olan arasındaki ince sınırdaki fantastik, anlatılan olaylara sebep sonuç ilişkisi yüklendiği zaman yerini tekinsiz türe bırakır. Todorov, tekinsiz

türü anlatıda açıklanamaz olanın, bilinen olaylarla, öncesi olan bir deneyimle, dolayısıyla geçmişe olan göndermeyle ilişkili olduğunu söyler (47). Tekinsiz türde rastlantılar, tesadüfler ve bilinmeyenin uyandırdığı şaşkınlık vardır. Jean-Luc Steinmetz *Fantastik Edebiyat* adlı kitabında fantastiği mantığın karşıtı olarak değerlendirir (2006: 9). Bu görüş fantastiği ilgilendiren diğer bir tür olan olağanüstüyü

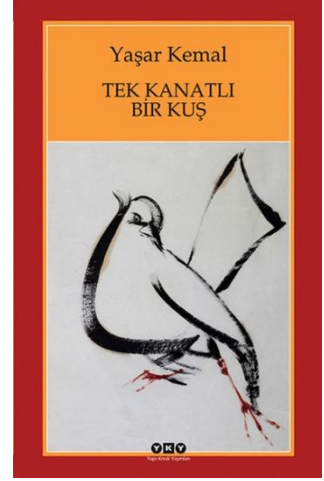
ortaya çıkarır. Olağanüstünde ise olayları açıklamak için yeni doğa yasaları kabul edilir ve “bilinmeyen, hiç görülmemiş gelecek bir olayın karşılığı vardır.” (Todorov 2004: 48) Fantastik bu olağanüstü ve tekinsiz tür arasındaki bir çizgidedir. Okuyucu bu iki tür arasında kalırsa fantastik amacını gerçekleştirir.

Bir eserde fantastik öğelerin kullanılmasının üç sebebi vardır. Bunlar şu özelliklerdir: birincisi “okurda, başka edebi tür ya da biçimlerin uyandıramayacağı özel bir etki uyandırır- korku ya da dehşet ya da yalnızca merak. İkincisi fantastik öykülemenin emrindedir, gerilimi canlı tutar.” (94) Son olarak da “Fantastik bir evreni betimlemeye yarar ve bu verenin dil dışında bir gerçekleşimi yoktur.” (94) Bu tür aracılığıyla alışılmışın ve gelenekselin dışına çıkılır.

İnceleme

Yaşar Kemal’in *Tek Kanatlı Bir Kuş* adlı eseri iki bölümden oluşur. Remzi Bey, Melek Hanım, Zeliha, Yanıkoğlu Hüsam ve Almanya’dan gelen iki sessiz işçi romanın karakterlerini oluşturmaktadır. Posta Müdür Remzi Bey’in Yokuşlu Kasabası’na atanmasıyla anlatı başlar. Yokuşlu’ya bir türlü gidilememesi romanın olay örgüsünü oluşturur. Roman Yokuşlu kasabının Molla Aptullah’tan beş yıl önce aldığı yüz yetmiş beş koyunun parasını ödememek için oynadığı bir oyunun ortaya çıkmasıyla son bulur.

Romanın ilk bölümünde bilinmezlik hâkimdir. Remzi Bey ve Melek Hanım istasyona indiklerinde tuhaf bir şekilde istasyonda kimseyi bulmazlar. Ne var ki istasyon şefinden Yokuşlu'ya gidemeyeceklerini öğrenmeleriyle birlikte karakterlerin zihinlerinde soru işaretleri uyanmaya başlar. Bu bölümde romanın bütününe egemen olan korku ve belirsizlik fantastiğe girişi başlatır.

Romanın ikinci bölümünü Remzi Bey ve Melek Hanım'ın ceviz ağacının altında kasabaya gidecek birilerini beklemeleriyle başlar. Ne var ki tepede görünen kasabaya gidecek kimseyi bulamazlar. Bu belirsiz bekleyiş korkuyu arttırır. Remzi ve Melek siyahlar giyinmiş, kravatlı bir adamla karşılaştıklarında adamın kasabaya girmek istediği ancak giremeyip de Ankara'ya durumu çözmek için gitmesi roman da "korku" ve "uğursuzluk" izlekleriyle gerilimin arttırıldığı görülür. Bununla birlikte fantastikte uyandırılmak istenen merak yavaş yavaş doruk noktasına ulaşmaya başlar.

Todorov, fantastiğin okuyucunun hayalinde gerçek dışı sahneler canlandırarak, onlara inanılabilir nitelik kazandırma gücünde olduğunu söylemektedir. Zuhâl Yılmaz "Fantastik Edebiyata Genel Bir Bakış - Stefano Benni ve Stranalandia" adlı çalışmasında zihinde yaratılan bu sahnelerin de gerçek ile doğaüstü ve hayal arasında bir kararsızlık duygusu yaratarak, sıkıntı ve korku uyandırabileceğini belirtir (2006: 129). Anlatıların konusu, insanların inançlarıyla bağlantılı olduğu ölçüde, büyük bir etkileme gücüne sahiptir. Romanda yoldan gelip geçenler kasabayı hayalet kasaba olarak görmektedirler. Öykü ilerledikçe bu korkulu bekleyişe yeni karakterler katılır. Kişi sayısı çoğaldıkça kasabanın gizemi ve korkusu daha da artmaktadır.

Romanda, Zeliha karakterinin yaşadıklarıyla gerilim artırılır ve adım adım fantastiğe yaklaşılır. Zeliha, sekiz yıl önce Almanya'ya gitmiştir ve annesini görmek için kasabaya dönmüştür. Ne var ki o da kasabaya girilemeyeceğini öğrenir. Zeliha,

dayanamaz ve Yokuşlu'ya ne olduğunu öğrenmek için kasabaya gider. Zeliha'nın kasabaya girmesi korkutucu, karanlık öğelerle ve hayal unsurlarıyla anlatılır:

Her yürüdükçe, her boşluğa daldıkça kabusu artıyor, boğazını bir karanlık el sık ha sık ediyordu. Gölgele uçuşuyordu alacakaranlıkta. Gölgele gittikçe büyüyüp hışımlanarak. Bir tek ağaç gördü, küçücük bir havuzun başında. Yarasa doldu alacakaranlık fırt fırt diye kulağının dibinden uğultularla geçmeye başladılar. Bir şeyler çatırdadı, yer sarsılır gibi oldu. Ayaklarının altından toprak kayıyordu. Kendini tutmasa kayan toprak onu alıp alıp yere vuracaktı (Yaşar Kemal 2013: 52).

Alıntılanan pasajda da görüldüğü gibi fantastiğin önemli ölçütlerinden biri olan korku burada sağlanmıştır. Zeliha'nın attığı her adımın bir kâbus olarak değerlendirilmesi, gölgelerin büyümesi, uğultuların yer alması ve ayağının altından kayan toprağın kendisini yere vuracağını düşünmesi korku unsurlarını güçlü kılmaktadır. Okuyucu Zeliha'nın yaşadıkları arasında bir ikileme düşer. Bu olanların gerçek olup olmadığını sorgular. Burada “fantastik, bilinen düzenin bozulması, gündeliğin değişmez yasallığı içinden kabul edilemeyecek olanın fışkırması” (Todorov 2004: 86) şeklinde karşımıza çıkar.

Fantastikte önemli olan diğer bir nokta anlatıcının “birinci şahıs” olmasıdır (33). Birinci şahsın kullanılmasıyla birlikte anlatıyla okuyucunun özdeşleşmesi daha kolay olacaktır. Anlatılanlar bizim gibi bir insandan aktarıldığı için fantastik evrene girmek daha kolay bir hâl alır. Romanda fantastik olay Zeliha'nın ağzından anlatılır: “Gözümü bir perde örttü. Uzun bir ecinni geldi karşıdan, kasabanın alanına oturdu. Oturdu ki ne oturuş. Ben oraya kaçtım, baktım yolumu çevirmiş. Bir kuyuya düştüm boğuluyordum, Allah bilir nasıl çıktım. Hiç insan yok. Kuyudan çıktım bir ormana düştüm.” (Yaşar Kemal 2013: 60) Böylece anlatılanlar doğal bir insan tarafından aktarılmış olur. Anlatıcı ve kişi özdeşleşmesi fantastiği kuvvetlendirir.

Tek Kanatlı Bir Kuş fantastik bir anlatımı olmakla birlikte tekinsizin alanına girmektedir. Romanın başından itibaren var olan korku ve belirsizlik fantastiğin alanında iken yaşanan olayların mantıklı bir sebebe bağlanması tekinsizliği ortaya

çıkartır. Todorov tekinsizliğin iki kaynağı olduğunu söyler. Bunlardan ilki rastlantılardan oluşması ikincisi de olayları mantık çerçevesinde açıklamasıdır. Romanda yer alan karakterlerin bir araya

gelmesi ve kasabaya bir şey olmuş izlenimi uyandırması tekinsizliğin ilk alanına girer. Tekinsizliğin ikinci unsuru olan olaylara mantıklı bir açıklama ise romanın sonunda gerçekleşir. Yokuşlu Kasabası'nın kasabı, Molla Aptullah'tan beş yıl önce aldığı yüz yetmiş beş koyunun parasını ödememek için kasabaya kuşları salarak böyle bir oyun oynamış olması yine rastlantısal bir şekilde öğrenilmiştir.

Sonuç olarak *Tek Kanatlı Bir Kuş* romanında fantastiği sağlayan unsurlar yer almaktadır. Okurun ve öykü kişinin zihninde yaratılan sorularla fantastiğe can veren kararsızlık sağlanmıştır. Türün kavramlarından merak, bilinmezlik ve korku duygularına romanda çokça yer verilmiştir. Fantastik bazı metinlerde bir bölümde yer alırken bazı metinlerde bulanıklığını korur. *Tek Kanatlı Bir Kuş*, son bölüme kadar fantastiğin alanındayken olaylara mantıklı bir açıklama getirilir ve gerçekliğe bağlanır. Yaşar Kemal, korkuyu kuşun kanatlarında fantastik bir şekilde anlatırken roman tekinsizin alanında son bulur.

Kaynakça

- Steinmetz, Jean-Luc (2006). *Fantastik Edebiyat*. Çev. Hasan Fehmi Nemli. Ankara: Dost Yayınları.
- Todorov, Tzvetan (2004). *Fantastik Edebî Türe Yapısal Bir Yaklaşım*. Çev. Nedret Öztokat. İstanbul: Metis Eleştiri.
- Yaşar Kemal (2013). *Tek Kanatlı Bir Kuş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Zuhale (2006). "Fantastik Edebiyata Genel Bir Bakış - Stefano Benni ve Stranalandia". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 46: 2, s. 127-142.